

УДК 330: 338.4

О.І. Мельник

ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

У статті розглянуто та систематизовано внутрішні фактори конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції. Результати проведеного дослідження можуть бути використані при виявленні конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників України, формуванні конкурентного потенціалу та відповідного рівня їх конкурентоспроможності.

Internal factors of competitiveness of agricultural producers are considered and systematized in the article. The results of the given research can be implemented while detecting the competitive advantages of agricultural commodity producers, while forming of the competitive potential and corresponding level of their competitiveness.

Ключові слова: фактор конкурентоспроможності, сільськогосподарські товаровиробники, конкурентна перевага, конкурентний потенціал, конкурентна позиція

Особливості функціонування сільськогосподарських товаровиробників України у конкурентному середовищі можна виразити за допомогою конкурентоспроможності, яка характеризує потенціал сільгоспвиробника, його конкурентні переваги, рівень розвитку, ринкове позиціонування на ринку, сильні та слабкі сторони пристосування до умов ринкової конкуренції. Тому кожен суб'єкт господарювання повинен формувати, підтримувати і розвивати свою конкурентоспроможність із метою отримання максимального прибутку та вигідного конкурентного становища на певному ринку.

Значний внесок у дослідження конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товаровиробників зробили Березін О., Гайдуцький П., Гуторова І., Доманчук Д., Євчук Л., Збарський В., Кваша С., Копистко О., Лопатинський Ю., Малік М., Мокій А., Месель-Веселяк В., Саблук П., Ткачук Г., Ульяновченко О., Черевко Г., Школьнік О., Шпичак О. та інші економісти-аграрники. Проте варто зауважити, що теоретичні аспекти факторів конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників залишаються малодослідженими.

Метою даної статті є виділення та обґрунтування внутрішніх факторів формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників України.

Дослідження факторів формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності сільгоспвиробників дає змогу визначити якою мірою вони перешкоджають або сприяють досягненню певного рівня їх конкурентоспроможності у конкретний період часу. Тому актуальною залишається систематизація факторів конкурентоспроможності, які знаходяться між собою у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, постійно та взаємно впливаючи один на одного.

Конкурентоспроможність виробника сільськогосподарської продукції визначається його потенціалом, конкурентними перевагами, конкурентним потенціалом, які формуються та розвиваються під впливом певної сукупності факторів, різних за природою походження, характером та ступенем дії.

На нашу думку, слід з'ясувати сутність та взаємозв'язок між такими категоріями, як: конкурентоспроможність, потенціал суб'єкта господарювання, конкурентний потенціал, конкурентні переваги та конкурентна позиція. Конкурентоспроможність включає в себе сукупність факторів, потенціалу та переваг, що дають змогу брати участь у конкурентній боротьбі та займати бажану конкурентну позицію на певному ринку.

Слід розрізнити поняття потенціал суб'єкта господарювання та конкурентний потенціал, тому що потенціал суб'єкта господарювання – це внутрішній потенціал, а конкурентний потенціал – це зовнішньо-внутрішній потенціал. Із потенціалу підприємства в конкурентний потенціал потрапляють лише конкурентні переваги. Конкурентний потенціал виникає і розвивається у конкурентному середовищі, що вказує на тісну його залежність від явища конкуренції.

Конкурентна перевага – це кращий, з погляду результатів конкурентної боротьби, стан чинника конкурентоспроможності суб'єкта економічної діяльності порівняно зі станом цього чинника в його конкурентів [1, с. 201], тобто не всі фактори формування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності можуть бути конкурентними перевагами.

Наслідком процесу формування та реалізації потенціалу підприємства і конкурентного потенціалу, зокрема, є конкурентна позиція (стан) суб'єкта господарювання, яка характеризується певним рівнем конкурентоспроможності.

Фактор (із лат. «factor» – той, що робить; той, хто діє) – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища, одна з необхідних умов, яка визначає його характер чи окремі риси. Фактор конкурентоспроможності – безпосередня причина, наявність якої необ-

хідна та достатня для зміни одного чи декількох критеріїв конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [2, с. 94], чи його рівня конкурентоспроможності у цілому.

Фактори формування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників України залежно від місця виникнення поділяються на дві основні групи: зовнішні та внутрішні [2, с. 94; 1, с. 20; 3; 4, с. 135; 5].

Дані групи факторів формування та розвитку конкурентоспроможності вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції переважно є притаманними для сільськогосподарських підприємств, порівняно із господарствами населення, оскільки практично оцінити конкурентоспроможність останніх дуже важко.

Внутрішні фактори конкурентоспроможності залежать від діяльності виробника сільськогосподарської продукції та складаються з двох укрупнених груп:

- фактори конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;
- фактори конкурентоспроможності потенціалу сільськогосподарського товаровиробника (рис. 1).

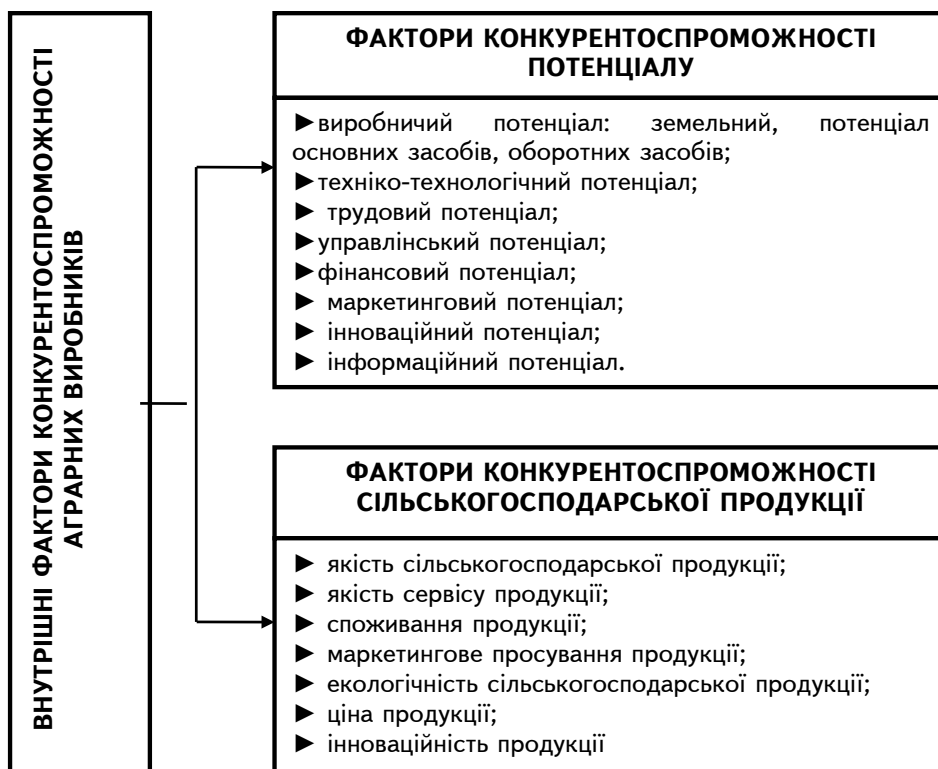

Рис. 1. Внутрішні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників України (авторська розробка)

До першої групи належать *фактори конкурентоспроможності потенціалу* виробника сільськогосподарської продукції:

— виробничий потенціал: зумовлюється залученими у виробництво земельними, матеріально-технічними, трудовими, нематеріальними ресурсами та оборотними засобами;

— техніко-технологічний потенціал: максимальна здатність сільськогосподарського виробника випустити за визначений період часу продукцію певного асортименту, технічного рівня якості на основі створеної системи елементів організаційно-економічної структури, яка постійно удосконалюється на інноваційній основі. Технічний потенціал визначається як здатність енергетичних засобів, сільськогосподарських машин та засобів праці виконувати сільськогосподарські роботи відповідно до передових агротехнологій та забезпечувати безперервність процесу виробництва. Технологічний потенціал — здатність наявної сільськогосподарської техніки вчасно й високоякісно задовольнити вимоги рослин і тварин [6, с. 32–33];

— трудовий потенціал: сукупність фізичних та інтелектуальних можливостей населення, котрі за сприятливих умов використання праці забезпечують виробництво матеріальних благ, надання послуг і відтворення трудових ресурсів. Людина з необхідним фізичним розвитком, знаннями, уміннями і досвідом роботи є основним елементом трудового потенціалу. У сучасних ринкових умовах аграрному виробництву потрібні якісно нові кадри, здатні бути не просто керівниками і технологами, але й підприємцями, які володіють виробничим менеджментом, можуть глибоко аналізувати і прогнозувати господарську діяльність [7, с. 118]. Трудовий потенціал людини включає: психофізіологічний, кадровий, кваліфікаційний та соціальний потенціали [6, с. 35];

— управлінський потенціал: можливості виробника щодо ефективної організації та управління виробничо-комерційними процесами аграрного виробництва;

— фінансовий потенціал: якісна характеристика фінансового стану аграрія, виражена спроможністю генерувати певний обсяг грошових потоків, достатній для реалізації передбачених його економічною стратегією програм і заходів, а також відшкодування використаних (залучених за рахунок усіх джерел) фінансових ресурсів та витрат на їх залучення, не погіршуючи при цьому фінансову стійкість [8]. Важливу роль у структурі фінансового потенціалу відіграє інвестиційний потенціал, наявність якого є основною умовою для здійснення простого і розширеного відтворення;

— маркетинговий потенціал: сукупна спроможність маркетингової системи аграрного виробника забезпечувати його постійну конкурентоспроможність, економічну і соціальну кон'юнктуру сільськогосподарської продукції на ринку завдяки плануванню й проведенню ефективних маркетингових заходів у галузі дослідження попиту, товарної, цінової, комунікативної і збутової політики, а також організації стратегічного планування і контролю за поведінкою товару, конкурентів і споживачів на ринку [9, с. 61];

— інформаційний потенціал: інформаційні та організаційно-технічні можливості виробника сільськогосподарської продукції, які впливають на процес прийняття управлінських рішень через систему збору, зберігання, обробки та розповсюдження інформаційних ресурсів;

— інноваційний потенціал: сукупні можливості сільськогосподарського виробника щодо генерації, прийняття та впровадження нових (радикальних і модифікованих) ідей для його системного, технічного, організаційного та управлінського оновлення [6, с. 37].

Розглянемо другу групу внутрішніх факторів конкурентоспроможності сільськогосподарського товаровиробника — *фактори конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції*:

— якість сільськогосподарської продукції: врегульована нормами аграрного права та іншими галузями права сукупність корисних властивостей і характеристик цієї продукції, які здатні задовольняти потреби споживача. В Україні вимоги до якості продукції формуються з боку споживачів (замовників), розробників і виробників продукції, а також уповноважених державних органів та установ. Пріоритет щодо вимог до якості продукції, її відповідності конкретним показникам належить споживачеві. При цьому істотною властивістю якості продукції є її безпечність, зокрема безпека харчових продуктів, яка полягає у відсутності загрози шкідливого впливу цих продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів на організм людини [10]. Якість сільськогосподарської продукції характеризується такими основними показниками: надійності та довговічності, ергономічності, естетичності, стандартизації та уніфікації, транспортбельності, економічності, безпеки, екологічності;

— якість сервісу продукції: нова умова, яка формує думку клієнтів щодо якості продукції та виступає сучасною конкурентною перевагою. Ми вважаємо, якість сервісу сільськогосподарської продукції характерна переважно для оптової торгівлі, а для роздрібною вона не є одним із найголовніших чинників конкурентоспроможності продукції, оскільки сільськогосподарській продукції притаманні риси короткострокового споживання та значного розповсюдження на ринках;

— споживання продукції: чинник, за допомогою якого визначається корисність сільськогосподарської продукції для споживачів, який, крім якості продукції, враховує витрати на транспортування, зберігання та експлуатацію сільськогосподарської продукції та інші витрати споживача;

— маркетингове просування продукції: імідж сільськогосподарського виробника, створення та підтримання системи просування й збуту продукції та систем дистрибуції, програми заохочення, знижок, стимулювання попиту, участь у ярмарках, виставках, презентаціях тощо;

— екологічність сільськогосподарської продукції: вагомий фактор конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Внаслідок економічної кризи, зокрема дефіциту оборотних активів у аграріїв, в останні роки значно зменшилося використання мінеральних добрив, відповідно призупинилися втрати природної родючості ґрунтів. Деякі господарства організують агровиробництво у такий спосіб, який дозволяє сертифікувати їх продукції як органічну [11];

— ціна продукції: при рівній корисності покупець віддасть перевагу дешевшій продукції, але може придбати і дорожчу, якщо вона виявиться для нього кориснішою; виняток — престижна або статусна сільськогосподарська екопродукція, придбання якої необхідне для підтримки певного соціального статусу споживача;

— інноваційність продукції: введення важливої для споживача новизни у продукцію, що робить її оригінальною (ексклюзивною), що може призвести до збільшення величини попиту на сільськогосподарську продукцію.

Отже, внутрішні фактори формування та розвитку конкурентоспроможності українських виробників сільськогосподарської продукції — це фактори самого суб'єкта госпо-

дарювання, що впливають на ринок. Потрібно пам'ятати, що кожен аграрій — це особливий специфічний суб'єкт господарювання в Україні, якому притаманні різний потенціал, стратегії та можливості функціонувати й конкурувати на різних конкурентних рівнях.

1. *Савчук С.И.* Основы теории конкурентоспособности: монография / С.И. Савчук; под науч. ред. акад. НАН Б.В. Буркинського. — Мариуполь: Рената, 2007. — 520 с.; 2. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: монографія / В.А. Павлова, О.В. Кузьменко, В.М. Орлова, Г.А. Рижкова. — Д.: Ви-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. — 352 с.; 3. *Фатхутдинов Р.А.* Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Эксмо, 2005. — 544 с.; 4. *Святненко В.Ю.* Чинники підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах глобалізації / В.Ю. Святненко // Теоретичні та прикладні питання економіки. — 2010. — № 23. — С. 131–141; 5. *Ємельянова І.* Класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств / І. Ємельянова // Схід. — 2010. — № 2 (102). — С. 20–23; 6. *Березін О.В.* Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку: монографія / О.В. Березін, О.Д. Плотник. — Полтава: Інтер Графіка, 2012. — 221 с.; 7. *Габор С.С.* Трудовий потенціал: сутність, проблеми формування та розвитку / С.С. Габор, В.І. Габор, О.Я. Борик // Сталий розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. — 2012. — № 4. — С. 117–120; 8. *Стецюк П.А.* Аналіз елементів фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://agrofin.com.ua/files/spa_2011_17.pdf; 9. *Рожко Н.* Формування маркетингового потенціалу підприємства в умовах сучасного ринку / Н. Рожко, О. Бурліцька // Галицький економічний вісник. — 2010. — № 2 (27). — С. 60–63; 10. *Бугера С.І.* Якість сільськогосподарської продукції: необхідність удосконалення правового регулювання / С.І. Бугера [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_pravo/2012_1/files/LA112_26.pdf; 11. *Бобов Г.Б.* Формування конкурентоспроможності сільського господарства України / Г.Б. Бобов, І.В. Кузьменко, І.В. Михайлишина [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_2/2.pdf.